

Paulina Taradaj

Muzeum Narodowe w Krakowie

Z KRAKOWA DO SŁONECZNEJ ITALII O TWÓRCZOŚCI ALINY KALCZYŃSKIEJ-SCHEIWILLER¹

WSTĘP

Na południu Włoch, w Apulii, na samym czubku obcasa wysokiego buta, na podobieństwo którego ukształtowany jest Półwysep Apeniński, znajduje się urokliwe miasteczko Otranto, a w nim XII-wieczna katedra. Katedra (Cattedrale di Santa Maria Annunziata) posiada przepiękną romańską posadzkę, którą Jacek Dehnel w jednej ze swoich powieści barwnie opisał jako:

pełną zdziwionych lwów, speszonych słoni, podejrzliwych patriarchów i zaskoczonych harpii. Obute leopardy, bulwiaste bestie, wszystko w gałęziach wielkiego drzewa życia, gdzie roją się szatany, Kain zabija Abła, a Aleksander jeździ na lwach².

Posadzkę udekorowaną mozaiką wykonano w latach 1163–1165 z udziałem i pod nadzorem jej pomysłodawcy, mnicha Pantaleona. Przedstawia ona biblijne drzewo życia i rozciąga się na powierzchni niemal 700 m²³, obejmując podłogę nawy głównej, przejście i absydę, a także część podłogi naw bocznych⁴. Sławę swą zaś zawdzięcza między innymi przedstawionym nań i wplecionym w teologiczny dyskurs postaciom Aleksandra Wielkiego i króla Artura. To właśnie od historii o Aleksandrze Wielkim zaczyna się ta opowieść o wędrowce w stronę światła, koloru i harmonii.

¹ Niniejszy artykuł stanowi rozszerzoną i nieco zmienioną wersję pracy dyplomowej zatytułowanej *Alina Kalczyńska. W stronę światła na skrzydłach gryfów. Szkic do koncepcji wystawy* (2020), przygotowaną pod kierunkiem prof. Jana Świącha w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

² J. Dehnel, *Dziennik roku chrystusowego*, Warszawa 2015, s. 186.

³ L. Safran, *The Medieval Salento. Art and Identity in Southern Italy*, Philadelphia 2014, s. 296.

⁴ M. Wierschin, *Artus und Alexander im Mosaik der Kathedrale von Otranto*, „Colloquia Germanica”, Vol. 13, No. 1: 1980, s. 7; Pozyskano z <https://www.jstor.org/stable/i23964325> (dostęp 27.02.2020).

Alina Kalczyńska-Scheiwiller w swojej pracowni w Mediolanie. Fot. Marirosa Ballo

SYLWETKA ARTYSTKI

Alina Kalczyńska-Scheiwiller urodziła się w 1936 roku w Mszanie Dolnej. Od 1980 roku mieszka w Mediolanie⁵. Początki jej działalności artystycznej wiążą się z grafiką, którą Alina Kalczyńska-Scheiwiller wybiera jako swą główną specjalizację w trakcie studiów w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w latach 1953–1959. W 1959 roku otrzymuje dyplom z wyróżnieniem w Katedrze Drzeworytu u prof. Ludwika Gardowskiego oraz w Katedrze Grafiki Książki u prof. Witolda Chomicza⁶. Sztuce drzeworytu – jak sama pisze – poświęca się całkowicie przez pierwsze piętnaście lat po ukończeniu ASP⁷, zarówno na etapie przygotowania matrycy tj. cięcia deski lub klocka, jak i na etapie przygotowania odbitki. Jest to dla niej bowiem wybór „pewnej

postawy artystycznej: potrzeba bezpośredniego kontaktu z materia, potrzeba całkowitej niezależności w pracy oraz silne pragnienie *odciśnięcia* własnej osobowości”⁸, stworzenia dzieła na wskroś osobistego⁹.

⁵ Powstało wiele publikacji dotyczących życia i twórczości Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller. Do najlepszych, przede wszystkim według jej własnej opinii (list Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller do Pauliny Taradaj, Otranto, 19.05.2021), należy wydawnictwo towarzyszące przygotowanej w Muzeum Narodowym w Krakowie wystawie monograficznej. Zob. Z. Gołubiew [i in.] (teksty), K. Podniesińska (oprac. kalendarium, spisu wystaw i prac oraz bibliogr.), *Alina Kalczyńska. Grafika, książka, witraż. Prace z lat 1974–2004 = Grafica, libri, vetrate. Opere 1974–2004*. Muzeum Narodowe w Krakowie, maj–lipiec 2004 = Museo Nazionale di Cracovia, maggio–luglio 2004; Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, wrzesień–październik 2004 = Civica Galleria d'Arte di Łódź, settembre–ottobre 2004, Kraków 2004.

⁶ K. Podniesińska, *Kalendarium* [w:] tamże, s. 44.

⁷ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej* [w:] tamże, s. 27.

⁸ Taż [cytat z katalogu wystawy w Biblioteka Comunale, Mediolan, czerwiec 1979] [w:] *Alina Kalczyńska. Grafika*, oprac. I. Trzetrzevińska, Tarnów 1980, s. [4].

⁹ Obok drzeworytu artystka zajmowała się też linorytem, zob. prace z tego okresu [w:] A. Kalczyńska, G. Ballo (wstęp), *Xilografie e incisioni su linoleum 1975–1990*, Mediolan 1990.

Można powiedzieć, iż kolor w jej pracach odnajduje swoją drogę stopniowo. Podobnie jest ze światłem – jej największą fascynacją¹⁰. Proces ten dobrze obrazują prace z lat 70. i początku lat 80. XX wieku: światło, jakby nie w pełni jeszcze odkryte, sączy się w stronę odbiorcy przez szczeliny, szpary, otwory „wycięte” w kontrastowej, czarnej, bądź ciemnej płaszczyźnie. Za przykład posłużyć może drzeworyt barwny zatytułowany *Smuga światła* (1975) – jest to zarazem pierwsza praca, w której tytule pojawia się słowo „światło”¹¹. Innym, znakomitym przykładem jest *Światło dla Tobiasza* (1980).

Rok 1978 to czas przełomu w jej życiu. Poznaje wtedy swojego przyszłego męża Vanniego Scheiwillera, włoskiego wydawcę i krytyka sztuki, a w 1980 roku, po ślubie, przeprowadza się do Mediolanu¹². Włochy odkrywają przed nią całkowicie nowy wymiar światła i koloru: w jej pracach pojawia się jasność, świetlistość, lekkość i przejrzystość. Miejscem szczególnie magicznym stanie się Otranto, które pierwszy raz odwiedza w 1984 roku i gdzie wkrótce zacznie spędzać każde lato¹³. O Otranto pisze tak:

Jasne światło, klimat, ślady bogatej w historię przeszłości, morze – stwarzają idealną atmosferę. Każdego lata od nowa odkrywam tamtą naturę i kolory: białe katedry wzniesione nad kryształowo zielonym morzem, niekończące się gaje oliwne, rdzawy kolor ziemi, ostre czyste światło, które przenika i przeświecila, zamieniając kamienie, zamki, drzewa w rzeźby porzucone w pejzażu. Ostre światło południa pozwoliło mi odkryć intensywność i czystość koloru¹⁴.

W wywiadzie z Elżbietą Dzikowską dodaje:

Istnieją takie miejsca, gdzie czuję się w harmonii z otoczeniem i ze sobą: to właśnie Otranto, mała nadmorska miejscowość w Apulii. Ostre czyste światło rozżarza i nasycą kolorem pejzaż. Tam odnajduję możliwość koncentracji, spędzam całe dnie w pracowni, wszystkie inne sprawy schodzą na plan dalszy¹⁵.

Wraz z odkrywaniem światła i koloru artystka wprowadza do swojej twórczości nowe środki wyrazu, przede wszystkim witraż – przedmiot

¹⁰ M. Czubińska, *Wokół światła* [w:] Alina Kalczyńska. *Grafika, książka, witraż ...*, s. 10; E. Dzikowska, *Artyści mówią. Wywiady z mistrzami grafiki*, Warszawa 2011, s. 99; A. Kalczyńska, B. Kowalska, *Piękno czyste dla mnie – to światło*, Alina Kalczyńska, *Piano Nobile*, Kraków [wystawa czynna od 12 września do 30 września 1994], Kraków 1994, s. [6]; A. Kalczyńska, *O pracy najprościej* [w:] Alina Kalczyńska. *Grafika, książka, witraż ...*, s. 27.

¹¹ M. Czubińska, *Wokół światła...*, s. 10.

¹² A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 28.

¹³ List Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller do Pauliny Taradaj, Otranto, 19.05.2021.

¹⁴ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 30.

¹⁵ E. Dzikowska, *Artyści mówią...*, s. 92.

Aleksander Wielki – fragment mozaiki w katedrze w Otranto. Fot. © Wikimedia Commons

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, Smuga światła, 1975, drzeworyt barwny, 81,6 x 57,8 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, nr. inw. MNK III-ryc.-33539. Fot. Muzeum Narodowe w Krakowie

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, Światło dla Tobiasza, 1980, drzeworyt i linoryt barwny, 64,5 x 46 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, nr. inw. MNK III-ryc.-26135. Fot. Muzeum Narodowe w Krakowie

*Alina Kalczyńska-Scheiwiller, Romb, projekt do witrażu, 1982, kolaż w passe-partout, 49,8 x 39,9 cm (karta), Muzeum Narodowe w Krakowie, nr. inw. MNK III-r.a.-26250.
Fot. Paulina Taradaj*

*Alina Kalczyńska-Scheiwiller, Szarości, projekt gobelinu, 1992, akwarela, ołówek, 30,9 x 22,9 cm, Muzeum Narodowe w Krakowie, nr. inw. MNK III-r.a.-26303.
Fot. Paulina Taradaj*

w sposób naturalny związany ze światłem, „zdolny do dialogu ze światłem”¹⁶. Pierwsza praca w szkłe, zatytułowana *Romb* powstaje w 1982 roku¹⁷. W witrażu fascynuje ją przede wszystkim to, iż gdy ona kończy pracę „rozpoczyna swe działanie światło, które wraz z mijaniem pór roku przemienia jeden i ten sam witraż w nieskończoną ilość witraży”¹⁸.

Niektóre projekty witraży służą równocześnie za projekty gobelinów, którymi Alina Kalczyńska-Scheiwiller interesuje się od 1982 roku¹⁹.

Drugim niezwykle ważnym, a z biegiem czasu najważniejszym dla niej medium staje się książka²⁰. Projektowaniem i ilustrowaniem książek interesuje się już od czasu studiów, później także za sprawą grafiki

¹⁶ Słowa własne artystki. Cytat za M. Czubińska, *Wokół światła ...*, s. 11; zob. też: A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 28.

¹⁷ M. Czubińska, *Wokół światła...*, s. 11; K. Podniesińska, *Kalendarium*, s. 60.

¹⁸ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 29.

¹⁹ K. Podniesińska, *Kalendarium...*, s. 72.

²⁰ Zob. M. Czubińska, Alina Kalczyńska. *Książki artystyczne, książki-objekty, książki-autorskie* [w:] *O miejsce książki w historii sztuki*, red. A. Gronek, Kraków 2015, s. 403–420.

List Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller do Pauliny Taradaj, Mediolan, 18.02.2020, kopia

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, Gryf, 2019, akwarela, kredki, 16,3 x 11,3 cm. Fot. Alessandro Ripamonti

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, Gryf, 2019, kredki, 10,3 x 15 cm. Fot. Alessandro Ripamonti

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, *Gryf*, 2020, akwarela, tusz, 28,7 x 28,7 cm. ot. Alessandro Ripamonti

wydawniczej, którą uprawia w latach 70. XX wieku. Jednakże dopiero małżeństwo z Vannim Scheiwillerem ugruntowuje jej zainteresowanie książką artystyczną. Podejmuje pracę nad szatą graficzną edycji bibliofilskich ukazujących się w oficynach wydawniczych Scheiwillera: *All’Insegna del Pesce d’Oro* i *Libri Scheiwiller*, umieszczając w części z nich także i ilustracje swojego autorstwa²¹. Choć właściwsze wydaje się tutaj stwierdzenie: współtworzy, a nie ilustruje – jak zauważa Scheiwiller²². O tajemnicy książki bibliofilskiej artystka pisze tak:

²¹ M. Czubińska, *Wokół światła...*, s. 13; A. Kalczyńska, *O książce bibliofilskiej* [w:] *Z Mediolanu do Krakowa. 100 książek Vanniego Scheiwillera dla Bibliofilów. Katalog wystawy w Bibliotece Jagiellońskiej, Kraków, 23 maj – 29 czerwiec 1991*, red. D. Bromowicz, P. Hordyński, Kraków 1991, s. 10; A. Kalczyńska, *O książce bibliofilskiej* [w:] *Vanni Scheiwiller. Bibliofilskie edycje. Państwowa Galeria Sztuki w Łodzi. Galeria Łódzka Muzeum Historii Miasta Łodzi. 25 czerwiec – 25 lipiec 1993*, oprac. katalogu A. Kalczyńska, bibl. D. Bromowicz, Mediolan 1993, s. 6; A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 28; A. Kłossowski, *Świat książki Aliny Kalczyńskiej* [w:] *Sztuka książki. The art of the book. Wystawa, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, luty–marzec 1997*, przedm. A. Kalczyńska; A. Kłossowski, red. D. Bromowicz, Mediolan 1997, s. 9–14.

²² Cytat słów Barbary Wróblewskiej-Bogoon, zob. V. Scheiwiller (tekst); *Sztuka książki Aliny Kalczyńskiej w oczach wydawcy* [w:] *Alina Kalczyńska. Grafika, książka, witraż ...*, s. 37.

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, *Gryf*, 2020, akwarela, 21,5 x 16,5 cm. Fot. Alessandro Ripamonti

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, okładka autorskiej książki artystycznej „Rok 2020 na Ziemi/Anno 2020 sulla Terra/The Year 2020 on Earth”, egzemplarz wydrukowany w Mediolanie w wydawnictwie All'insegna Pesce d'Oro. Fot. Paulina Taradaj

Myślę, że zadaniem wydawcy jest znalezienie dobrego tekstu, jak też artysty, który ten tekst może najlepiej „zilustrować”, a także i drukarza, który formą druku połączy to wszystko w nierozzerwalną całość. Ta tajemnica książki bibliofilskiej wydaje się oczywista, ale tylko h a r m o n i a tych trzech elementów stwarza naprawdę piękną edycję²³.

Powyższą definicję, acz w odniesieniu do książki artystycznej powstałej w oparciu o rękopis, znakomicie rozwija Agnieszka Korycińska-Huras:

artystka graficznie i malarsko towarzyszy utworom literackim, ofiarowanym jej przez autorów w postaci rękopisów. Są one ze swojej natury ergantropiczne: tworzone w jednym, lub co najwyżej dwóch egzemplarzach, po jednym dla każdego z uczestników artystycznego dwugłosu, oddziałują nie tylko przez słowo i obraz, lecz stanowią także widomy, dosłownie namacalny świat pary ludzkich dłoni. Zapamiętują konkretną chwilę, są pochwałą niepowtarzalności gestu pisania²⁴.

²³ A. Kalczyńska, *O książce bibliofilskiej* [w:] *Z Mediolanu do Krakowa...*, s. 10; A. Kalczyńska, *O książce bibliofilskiej* [w:] *Vanni Scheiwiller...*, s. 6; V. Scheiwiller (tekst) dz. cyt., s. 35–36.

²⁴ A. Korycińska-Huras, *Alina Kalczyńska. Światłem, kolorem i cieniem* [w:] *Książka artystyczna / Artist's book*, red. A. Kalczyńska, A. Korycińska-Huras, Kraków 2012, s. 44.

O samym Vannim Scheiwillerze (zm. 1999) Kalczyńska-Scheiwiller pisze, iż był najcenniejszym krytykiem i odbiorcą jej sztuki, a ich współpraca była najwspanialszą przygodą artystyczną w jej życiu²⁵. Scheiwiller, podobnie jak ona sama, kierował się w życiu intuicją. Warto nadmienić, iż jako pierwszy zaprezentował we Włoszech dzieła polskich poetów i pisarzy XX wieku, takich jak Czesław Miłosz²⁶, Wisława Szymborska, Zbigniew Herbert, Sławomir Mrożek czy też Gustaw Herling-Grudziński, a także prace polskich artystów grafików, jak Jerzy Panek, uzupełnione m.in. osobistymi wypowiedziami twórców²⁷. Gustaw Herling Grudziński nazwał je „polskimi klejnocikami w mediolańskiej biżuterii edytorskiej”²⁸.

Od 1994 roku artystka tworzy również książki autorskie, którym znacznie bliżej do malarstwa i grafiki, a nawet rzeźby i instalacji, niż do sztuki drukarskiej²⁹. Także z tego względu, iż najczęściej są to unikaty, pojedyncze realizacje. Nie ma w nich tekstu, posługują się one wyłącznie – jak pisze Korycińska-Huras – językiem formy, koloru i światła³⁰. Według słów samej artystki są „najbliższe tej idealnej, nieodzownej harmonii między ideą, tekstem i formą”³¹.

W książkach, a także poza nimi, coraz częściej posługuje się malarstwem akwarelowym. Geneza tego wyboru sięga roku 1989 roku, gdy otrzymuje na pracownię pokój w Castello Aragonese w Otranto, gdzie spędza lato³². Ogromne znaczenie mają również jej podróże do Chin w latach 1988–1989 i zetknięcie się ze sztuką kaligrafii, która wpływa na sposób, w jaki maluje akwarele: zdecydowanym i precyzyjnym pociągnięciem pędzla, sprowadzając temat do jak najprostszej, geometryzującej formy i powtarzając lub przetwarzając go później wielokrotnie³³. Nade wszystko jednak akwarela to kolejny etap na drodze poszukiwania światła. „Akwarela zapewnia kolorom lekkość. Im bardziej przezroczysta i lekka staje się akwarela, tym

²⁵ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, Kraków 2004, s. 28.

²⁶ Poezje Czesława Miłosza zatytułowane *Il poeta ricorda* z drzeworytami kolorowymi A. Kalczyńskiej-Scheiwiller, wydane w 1981 r., były jej pierwszą książką artystyczną zob. list Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller do Pauliny Taradaj, Otranto, 19.05.2021.

²⁷ E. Dzikowska, *Artyści mówią...*, s. 96; A. Kalczyńska, *All'Insegna del Pesce d'Oro* [w:] *Między Polską a Włochami. Polska grafika w wydawnictwach Vanniego Scheiwillera 1984–2006*. Włoski Instytut Kultury w Krakowie, 15.09–14.10.2006. Wystawa towarzysząca obchodom jubileuszu 40-lecia Międzynarodowego Triennale Grafiki, Kraków 2006, red. katalogu L. Novati, Kraków 2006, s. 39. Zob. katalog książek artystycznych w: *Alina Kalczyńska. L'arte del libro 1979–2015*, Wstęp G. Appella, Roma 2017; *Książka artystyczna / Artist's book...*

²⁸ G. Herling-Grudziński, *Miłość do książki...*, s. 5.

²⁹ M. Czubińska, *Wokół światła...*, s. 14; A. Kalczyńska, *Książka autorska* [w:] *Sztuka książki. The art of the book...*, s. 42; V. Scheiwiller (tekst), dz. cyt., s. 37.

³⁰ A. Korycińska-Huras, dz. cyt., s. 44.

³¹ A. Kalczyńska, *Książka autorska* [w:] *Sztuka książki. The art of the book...*, s. 42.

³² M. Czubińska, *Wokół światła...*, s. 11; K. Podniewska, dz. cyt., s. 66.

³³ M. Czubińska, *Alina Kalczyńska. Książki artystyczne...*, s. 407; A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 29.

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, karta z autorskiej książki artystycznej „Rok 2020 na Ziemi/Anno 2020 sulla Terra/The Year 2020 on Earth”.

Fot. Alessandro Ripamonti

większą mam pokusę, by powstał z niej witraż”³⁴.

W 2019 roku artystka podejmuje zupełnie nowy dla siebie temat gryfów, któremu odąd poświęca się całkowicie. Realizuje go przeważnie w technice akwareli i rysunkowej, na niewielkich arkuszach papieru.

Ich genezy nie należy jednak upatrywać w sztukach plastycznych, lecz w tradycji literackiej. Mając w pamięci sposób, w jaki artystka pracuje nad książką wiemy, że stawia ona znak równości pomiędzy słowem a obrazem. Inaczej rzecz ujmując: sam obraz to za mało, Alina Kalczyńska-Scheiwiller poszukuje „czegoś więcej”. Seria akwarel i rysun-

ków z przedstawieniami gryfów być może nie powstałaby, gdyby nie piękna legenda o Aleksandrze Wielkim udającym się w podróż do niebios.

Otóż pewnego razu Aleksander uwięził dwa gryfy, a następnie zaprzęgnął je do wozu (albo też kosza, rydwanu, lub tronu), w którym sam się usadowił. Aby gryfy zechciały wznieść się w powietrze, musiał uciec się do podstępu: nadział zatem na dwie długie żerdzie surowe kawałki mięsa. Wygłodniałe stwory rzuciły się w stronę przynęty i w ten sposób Aleksander zaczął unosić się ku niebu. Cały czas trzymał jednak mięso poza zasięgiem ich dziobów, dzięki czemu wznosił się coraz wyżej i wyżej, aż w pewnym momencie zapragnął poznać tajemnice nieba. I wtedy nadprzyrodzona siła zmusiła go do powrotu na ziemię³⁵. Albo też sam się przestraszył i postanowił zawrócić?³⁶

W akwarelach i rysunkach Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller postać Aleksandra schodzi na dalszy plan. Rozpoznamy jednak jego gryfy dzięki trzymanym przezeń w dziobach, czy też w paszczach, żerdziach z nabitymi kawałkami mięsa. Występują one pojedynczo, niekiedy parami, ale prawie

³⁴ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej ...*, s. 29.

³⁵ K. Secomska, *Legenda Aleksandra Wielkiego w „Pantheonie” Sandomierskim*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1977, s. 67. Legenda ta wywodzi się ze zbioru opowieści fantastycznych o najsłynniejszym władcy Macedonii, autorstwa Pseudo-Kallistenesa, które w średniowieczu zyskały miano Romansu o Aleksandrze, zob.: Pseudo-Kallistenes = Pseudo-Kallistenes, K. Nawotka (tłum., wstęp, komentarz), *Historia Alexandri Magni = Romans o Aleksandrze*, „Fontes Historiae Antiquae”, R. 14: 2014.

³⁶ Słowa własne Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller z listu do Pauliny Taradaj, Mediolan, 8.03.2020.

zawsze kierują się ku górze. Sposób, w jaki artystka podchodzi do tematu w dużej mierze wiąże się ze sposobem, w jaki maluje akwarele, czyli owym wielokrotnym powtarzaniem tego samego motywu i sprowadzaniem go do najprostszej formy. Próba uchwycenia esencji.

Swobodę, z jaką Alina Kalczyńska-Scheiwiller porusza się po różnych dziedzinach sztuki, poczynawszy od drzeworytu i innych technik graficznych, poprzez witraż, akwarelę, projektowanie tkanin, a skończywszy na projektowaniu książek, łączy dążenie do osiągnięcia jednego, wspólnego celu: zbliżenia się do „wyrażenia światła”³⁷. „Moje prace

w poszczególnych dziedzinach uzupełniają się, są etapami dążenia do coraz bardziej zadowalających mnie rozwiązań. Kiedy dotychczasowa technika nie wystarcza mi, kiedy czuję się przez nią ograniczona, przechodzę do innej, dostrzegając w niej nowe możliwości – zaczynam od zera” – pisze³⁸.

Jedyną „namacalną” i „uchwytną” dla niej cechą światła jest jego czyste piękno. Szukając różnych rozwiązań, w pewien sposób zadaje sobie (a przy okazji i nam) pytanie, czy światło jest dla niej czymś wyższym. Równocześnie jakby nie oczekuje odpowiedzi. Pięknie ujął to Ryszard Otręba, pisząc o sztuce Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller, iż jest w niej „jakaś tajemnica, której wyjaśnienia w gruncie rzeczy nie oczekujemy”³⁹.

Twórczość Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller jest podróżą. A podróż to, jak sama pisze przy okazji wspomnień związanych z wyjazdem do Chin w 1988 roku, „czas wyrwany codzienności, to spotkanie z nieznanym, odkrywanie”⁴⁰. Ważne jest nie tyle osiągnięcie celu, co sam fakt, że do niego dążymy. Ale musi to być cel – jak zauważa Magdalena Czubińska⁴¹ – poza granicami naszej fizyczności. Na potwierdzenie tych słów warto przytoczyć anegdotę o tym, w jaki sposób w latach 60. XX wieku interpretowano na Zachodzie jej prace: „[...] małe źródła światła „uwięzione” w wielkich czarnych

Alina Kalczyńska-Scheiwiller, karta z autorskiej książki artystycznej „Rok 2020 na Ziemi/Anno 2020 sulla Terra/The Year 2020 on Earth”.

Fot. Alessandro Ripamonti

³⁷ Cytat z maszynopisu, 1994, zob. M. Czubińska, *Wokół światła ...*, s. 9.

³⁸ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 28.

³⁹ R. Otręba, *Znaki doznań wzrokowych* [w:] Alina Kalczyńska. *Akwarele*, A. Kalczyńska [i in.], Kraków 2005, s. 10.

⁴⁰ A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 29.

⁴¹ M. Czubińska, *Wokół światła...*, s. 15.

płaszczyznach moich grafik odczytywane były jako metafora życia za żelazną kurtyną. W rzeczywistości [...] interpretacja nie odpowiadała moim intencjom. To fascynacja światłem skłoniła mnie do szukania go w drzeworycie”⁴².

Obecność gryfów, jednego z nielicznych motywów figuralnych u Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller, nie jest zatem dziełem przypadku. Istoty te dążą bowiem ku górze, w stronę słońca i światłości – jak w legendzie o Aleksandrze Wielkim.

Czy w tej artystycznej podróży znalazła się i przestrzeń dla Krakowa oraz innych miejsc znanych artystce z dzieciństwa? Alina Kalczyńska-Scheiwiller podkreśla, iż uroda górskiego krajobrazu i drewnianej architektury sakralnej z Małopolski (Rabki-Zdrój i Mszany Dolnej) ukształtowały jej wrażliwość artystyczną⁴³. Warto też dodać, iż od czasów studenckich (l. 50. XX w.) interesuje się zjawiskiem szopki krakowskiej i posiada ich własną kolekcję. Jak pisze Katarzyna Podniewska: „fascynuje ją poezja tych małych, fantastycznych konstrukcji inspirowanych zabytkami architektury i legendami Krakowa”⁴⁴.

Przed wybuchem epidemii koronawirusa artystka co roku wracała do Krakowa. Wraz z mężem była (i jest nadal) zasłużonym darczyńcą wielu polskich instytucji, w tym jednym z najważniejszych darczyńców Muzeum Narodowego w Krakowie. Położyli ogromne zasługi dla promowania sztuki i kultury polskiej we Włoszech⁴⁵, za które Alina Kalczyńska-Scheiwiller w 2007 roku została odznaczona złotym medalem Zasłużony Kulturze – Gloria Artis⁴⁶. Obydwoje byli też kolekcjonerami i znawcami grafiki polskiej, szczególnie krakowskiej⁴⁷.

⁴² A. Kalczyńska, *O pracy najprościej...*, s. 27.

⁴³ K. Podniewska, *Kalendarium...*, s. 44.

⁴⁴ Tamże, s. 68. Więcej na ten temat w wywiadzie: <https://www.polacywewloszech.com/2017/12/28/alina-kalczynska-i-najpiekniejsza-kolekcja-szopek-krakowskich-we-wloszech/> (dostęp 04.01.2022).

⁴⁵ M. Czubińska, K. Podniewska, *Słowo o wystawie* [w:] M. Czubińska [i in.], *Alina i Vanni Scheiwiller, kolekcja współczesnej grafiki krakowskiej*, Kraków 2001, s. 6.

⁴⁶ Lista laureatów medalu Zasłużony Kulturze Gloria Artis. Pozyskano z <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/ministerstwo/odznaczenia/medal-zasluzony-kulturze---gloria-artis.php> (dostęp 3.08.2020).

⁴⁷ Zob. katalog: M. Czubińska [i in.], *Alina i Vanni Scheiwiller...*

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Pseudo-Callisthenes=Pseudo-Kallistenes, K. Nawotka (tłum., wstęp, komentarz), *Historia Alexandri Magni = Romans o Aleksandrze*, „Fontes Historiae Antiquae”, XIV, Poznań 2014

Archiwum prywatne autorki

Listy Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller do Pauliny Taradaj, Mediolan, 18.02.2020, 18.03.2020; Otranto, 19.05.2021

OPRACOWANIA

Alina Kalczyńska. *Grafika*, oprac. I. Trzetrzezińska, Tarnów 1980

Alina Kalczyńska. *L'arte del libro*, wstęp G. Appella, Roma 2017

J. Anteck a, *Śladem światła* [w:] Alina Kalczyńska. *Akwarele*, A. Kalczyńska [i in.], Kraków 2005, 12–15.

M. Czubińska [i in.], *Alina i Vanni Scheiwiller, kolekcja współczesnej grafiki krakowskiej*, Kraków 2001

M. Czubińska, K. Podniesińska, *Słowo o wystawie* [w:] Alina i Vanni Scheiwiller, *kolekcja współczesnej grafiki krakowskiej*, M. Czubińska [i in.], Kraków 2001, s. 6–7

M. Czubińska, *Wokół światła* [w:] Alina Kalczyńska. *Grafika, książka, witraż. Prace z lat 1974–2004*, Muzeum Narodowe w Krakowie, maj – lipiec 2004, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, wrzesień – październik 2004, tekst Z. Gołubiew [i in.], Kraków 2004, s. 7–15

M. Czubińska, Alina Kalczyńska. *Książki artystyczne, książki-objekty, książki-autorskie* [w:] *O miejsce książki w historii sztuki*, red. A. Gronek, Kraków 2015, s. 403–420

J. Dehnel, *Dziennik roku chrystusowego*, Warszawa 2015

E. Dzikowska, *Artyści mówią. Wywiady z mistrzami grafiki*, Warszawa 2011

Z. Gołubiew [i in.], Alina Kalczyńska. *Grafika, książka, witraż. Prace z lat 1974–2004*, Muzeum Narodowe w Krakowie, maj – lipiec 2004, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, wrzesień – październik 2004, Kraków 2004

G. Herling-Grudziński, *Miłość do książki* [w:] Vanni Scheiwiller. *Bibliofilskie edycje. Państwowa Galeria Sztuki w Łodzi. Galeria Łódzka Muzeum Historii Miasta Łodzi. 25 czerwiec – 25 lipiec 1993*, oprac. katalogu. A. Kalczyńska, bibl. D. Bromowicz, Mediolan 1993, s. 3–5

A. Kalczyńska, *All'Insegna del Pesce d'Oro* [w:] *Między Polską a Włochami. Polska grafika w wydawnictwach Vanniego Scheiwillera 1984–2006. Włoski Instytut Kultury w Krakowie, 15.09–14.10.2006. Wystawa towarzysząca obchodom jubileuszu 40-lecia Międzynarodowego Triennale Grafiki*, Kraków 2006, red. katalogu L. Novati, Kraków 2006, s. 39

- A. Kalczyńska, *Książka autorska [w:] Sztuka książki. The art of the book. Wystawa, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Luty–Marzec 1997*, przedm. A. Kalczyńska, A. Kłossowski, red. D. Bromowicz, Mediolan 1997, s. 42–49
- A. Kalczyńska, *O książce bibliofilskiej [w:] Z Mediolanu do Krakowa. 100 książek Vanniego Scheiwillera dla Bibliofilów. Katalog wystawy w Bibliotece Jagiellońskiej, Kraków, 23 maj – 29 czerwiec, 1991*, red. D. Bromowicz, P. Hordyński
- A. Kalczyńska, *O książce bibliofilskiej [w:] Vanni Scheiwiller. Bibliofilskie edycje. Państwowa Galeria Sztuki w Łodzi. Galeria Łódzka Muzeum Historii Miasta Łodzi. 25 czerwiec – 25 lipiec 1993*, oprac. katalogu A. Kalczyńska, D. Bromowicz, Mediolan 1993
- A. Kalczyńska, *O pracy najprościej [w:] Alina Kalczyńska. Grafika, książka, witraż. Prace z lat 1974–2004, Muzeum Narodowe w Krakowie, maj – lipiec 2004, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, wrzesień – październik 2004*, tekst Z. Gołubiew [i in.], Kraków 2004, s. 27–30
- A. Kalczyńska, *Rok 2020 na ziemi*, Mediolan 2021
- A. Kalczyńska, G. B a l l o (wstęp), *Xilografie e incisioni su linoleum 1975–1990*, Mediolan 1990
- A. K ł o s s o w s k i, *Świat książki Aliny Kalczyńskiej [w:] Sztuka książki. The art of the book. Wystawa, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Luty–Marzec 1997*, przedm. A. Kalczyńska, A. Kłossowski, red. D. Bromowicz, Mediolan 1997, s. 7–15
- A. K o r y c i ń s k a - H u r a s, *Alina Kalczyńska. Światłem, kolorem i cieniem [w:] Książka artystyczna / Artist's book*, red. A. Kalczyńska, A. Korycińska-Huras, Kraków 2012, s. 43–47
- B. K o w a l s k a, *Piękno czyste dla mnie – to światło [w:] Alina Kalczyńska, Piano Nobile, Kraków [wystawa czynna od 12 września do 30 września 1994]*, Kraków 1994, s. [6]
- Książka artystyczna / Artist's book*, red. A. Kalczyńska, A. Korycińska-Huras, Kraków 2012
- R. O t r ę b a, *Znaki doznań wzrokowych [w:] Alina Kalczyńska. Akwarele*, A. Kalczyńska [i in.], Kraków 2005, s. 6–11
- K. P o d n i e s i ń s k a, *Kalendarium [w:] Alina Kalczyńska. Grafika, książka, witraż. Prace z lat 1974–2004, Muzeum Narodowe w Krakowie, maj – lipiec 2004, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, wrzesień – październik 2004*, tekst Z. Gołubiew [i in.], Kraków 2004, s. 44–81
- L. S a f r a n, *The Medieval Salento. Art and Identity in Southern Italy*, Philadelphia 2014
- K. S e c o m s k a, *Legenda Aleksandra Wielkiego w „Pantheonie” Sandomierskim*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1977
- V. S c h e i w i l l e r (tekst), S. K a s p r z y s i a k (tłum.) [w:] *Sztuka książki Aliny Kalczyńskiej w oczach wydawcy, Alina Kalczyńska. Grafika, książka, witraż. Prace z lat 1974–2004, Muzeum Narodowe w Krakowie, maj – lipiec 2004, Miejska Galeria Sztuki w Łodzi, wrzesień – październik 2004*, tekst Z. Gołubiew [i in.], Kraków 2004, s. 35–37
- M. W i e r s c h i n, *Artus und Alexander im Mosaik der Kathedrale von Otranto*, „Colloquia Germanica”, Vol. 13, No. 1: 1980, s. 1–34. Pozyskano z <https://www.jstor.org/stable/i23964325> (dostęp 27.02.2020)

NETOGRAFIA

<https://www.polacywewloszech.com/2017/12/28/alina-kalczyńska-i-najpiękniejsza-kolekcja-szopek-krakowskich-we-włoszech/> (dostęp 04.01.2022)

Lista laureatów medalu Zasłużony Kulturze – Gloria Artis. Pozyskano z <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/ministerstwo/odznaczenia/medal-zasluzony-kulturze---gloria-artis.php> (dostęp 3.08.2020)

STRESZCZENIE

Autorka prezentuje sylwetkę Aliny Kalczyńskiej-Scheiwiller (ur. 1936), wszechstronnej i wielce zasłużonej dla kultury polskiej artystki wywodzącej swą tożsamość artystyczną z Krakowa, w którym studiowała w latach 1953–1959 i gdzie czynnie uczestniczyła w życiu kulturalno-artystycznym oraz związanej z Mszaną Dolną i Rabką-Zdrój – miejscami jej dzieciństwa. W artykule wspomniano o najnowszych, dotychczas nieomawianych pracach: powstającej od 2019 roku serii przedstawiającej gryfy.

Pomimo tego, iż artystka od 1980 roku na stałe mieszka w Mediolanie, pozostaje w stałym kontakcie z wieloma osobami i instytucjami w Polsce, szczególnie w Krakowie. Przekazywane przez nią dary – zarówno prace własne, jak i dzieła innych artystów polskich stanowią swego rodzaju sentymentalny powrót do Krakowa.

SŁOWA KLUCZOWE: AKWARELA, ARTYŚCI POLSCY ZA GRANICĄ, GRAFIKA ARTYSTYCZNA, GRAFIKA WYDAWNICZA, KRAKÓW, MSZANA DOLNA, RABKA-ZDRÓJ, SZTUKA WSPÓŁCZESNA, TKANINA ARTYSTYCZNA, WITRAŻ

SUMMARY

Paulina Taradaj

FROM KRAKÓW TO SUNNY ITALY. ABOUT THE WORK OF ALINA KALCZYŃSKA-SCHEIWILLER

The author presents the profile of Alina Kalczyńska-Scheiwiller (b. 1936), a versatile artist of great merit to Polish culture who derives her artistic identity from Kraków, where she studied from 1953 to 1959 and where she actively participated in cultural and artistic life, and who is associated with Mszana Dolna and Rabka-Zdrój – the places of her childhood. The article mentions her most recent, hitherto undisclosed works: a series emerging from 2019 depicting gryphons.

Although the artist has lived permanently in Milan since 1980, she remains in constant contact with many people and institutions in Poland, especially in Kraków. Her donations – both her own works and works by other Polish artists – are a kind of sentimental return to Kraków.

KEY WORDS: EDITORIAL GRAPHICS, GRAPHIC ARTS, KRAKÓW, MODERN ART, MSZANA DOLNA, POLISH ARTISTS ABROAD, STAINED GLASS, TEXTILE ART, RABKA-ZDRÓJ, WATERCOLOR